

6. Ludchenko A.A. y dr. Osnovy nauchnykh yssledovanyu: Ucheb. Posobyе / Pod red. A.A. Ludchenko. – K.: Znanye, KOO, 2000. – 114 s.
7. Metodyka orhanizatsiyi naukovy-doslidnoyi roboty / H.I.Artemchuk, V.M.Kurylo, M.P.Kocherhan. – K: Forum, 2000. – 271 s.
8. Metodolohyya sotsyal'no-pedahohycheskykh yssledovanyu: Nauch. ucheb.-metod. posobyе dlya studentov, mahystrantov, aspyrantov y studentov v oblasti vospytanyu y obrazovanyu, sots. Pedahohoh. y sots.rabotnykov / Avt.-sost.: SYA. Kharchenko, N.S.Kratyntsev, A.N. Chyzh, V.A. Kratynova. – Luhansk: Al'ma-mater, 2001. – 216 s.
9. Moroz I.V. Struktura dyploynykh robit ta vymohy do yikh napysannya oformlennya i zakhystu / Y.V. Moroz. – K.: Derzh. ped. un-t im. M.P.Drahomanova, 1997. – 56 s.
10. Rudnyts'ka O.P. ta in. Osnovy pedahohichnykh doslidzhen' / O.P. Rudnyts'ka – K.: Ekspres-ob'yava, 1998. – 142 s.
11. Spitsyn YE.S. Metodyka orhanizatsiyi naukovy-doslidnoyi roboty studen-tiv u vyshchomu zakladi osvity / YE.S. Spitsyn – K.: Vyd. tsentr KNLU, 2003. – 120 s.

УДК 378.016:[930.2:908]:001.895

Спик Л.І.

Кандидат історичних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ «ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО» У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Автор статті на основі власного досвіду репрезентує і узагальнює сучасні методи викладання дисципліни «Історичне краєзнавство» у вищій школі. У статті наведені конкретні приклади використання проведених історико-краєзнавчих досліджень для навчання студентів-краєзнавців методам опрацювання історичних джерел, практичним навичкам у складанні анкет-опитувань, систематизації і репрезентації історичної інформації, використанню краєзнавчого матеріалу у викладанні курсів історії України та всесвітньої історії і загальноосвітній школі.

Ключові слова: «Історичне краєзнавство», історико-краєзнавчі дослідження, історична інформація, практичні навички.

Епик Л.І. Инновационный технологии в преподавании курса «Историческое краеведение» в высшей школе.

Автор статьи на основании собственного опыта представляет и обобщает современные методы преподавания дисциплины «Историческое краеведение» в высшей школе. В статье приведены конкретные примеры использования проведенных историко-краеведческих исследований для обучения студентов-краеведов методам обработки исторических источников, практическим навыкам в составлении анкет-опросов, систематизации и репрезентации исторической информации, использовании краеведческого материала в преподавании курсов истории Украины и всемирной истории в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: «Историческое краеведение», историко-краеведческие исследования, историческая информация, практические навыки.

Еpик Л.І. Innovative technologies on teaching the course "Historical Local History" in high school.

The author of the article, on the basis of his own experience, represents and summarizes modern methods of teaching the subject "Historical Local History" in a higher school. The article gives concrete examples of the use of conducted historical-ethnographic researches for the studying of students of local lore on methods of processing historical sources, practical skills in compiling questionnaire surveys, systematization and representation of historical information, the use of ethnographic material in the teaching of courses in Ukrainian history and world history and general education.

Key words: "Historical regional studies", historical studies, historical information, practical skills.

Підготовка історика-краєзнавця на сучасному етапі характеризується значним збільшенням тематики краєзнавчих досліджень, знаходженням раніше недоступних до вивчення сторінок історії того чи іншого краю. На сьогодні започатковані нові напрями історико-краєзнавчих студій: соціальна історія, специфіка та розмаїття буденних проблем населення, дослідження ментальних відмінностей, звичаїв, соціонормативної культури, поглиблене вивчення демографічних процесів в окремих регіонах. На довгий час забутими залишалися такі впливові чинники життя суспільства та окремої громади, як церква, екологічна культура і т.і.

Все це відбувається на тлі переосмислення можливостей краєзнавчого туризму, музеє- та пам'яткознавства, генеалогічних студій, просопографії. Суттєвих якісних змін зазнала методика досліджень, наприклад, широко впроваджені на Заході мікроісторичні дослідження потребують від історика-краєзнавця оволодіння методом усної історії.

Ці та інші чинники вимагають суттєвих змін у практичній підготовці істориків-краєзнавців у вищій школі, що вносить корективи у викладання курсу «Історичне краєзнавство».

Мета статті – репрезентувати та узагальнити інноваційні методи викладання курсу «Історичне краєзнавство» у вищій школі.

Питанням змісту сучасної краєзнавчої освіти у вищій школі присвятили свої розвідки такі дослідники як О.Коляструк [1,2], М.Кром [3], Я.Кунденко [4], С.Оболенская [5], О.Удод [8-10], Н.Яковенко [11] та інші.

Тим не менше залишилося відкритим питання про навчання методам і формам дослідницької роботи з метою підготовки майбутніх істориків-краєзнавців до самостійної пошукової діяльності.

Метою викладання навчальної дисципліни історичне краєзнавство є ознайомлення студентів з основними проблемами історичного краєзнавства, методами краєзнавчих досліджень та використання краєзнавчого матеріалу в курсі історичних дисциплін і позакласній роботі в середніх навчальних закладах [5, с.183]. Основним завданням вивчення дисципліни «Історичне краєзнавство» є :

- ознайомлення студентів із предметом, об'єктом, метою і методами історичного краєзнавства;
- вивчення основних етапів розвитку історичного краєзнавства в Україні і на Сумщині;
- формування умінь і навичок із проведення краєзнавчих досліджень.

Якщо теоретична складова дисципліни більш-менш розроблена, існує достатня кількість лекційного матеріалу і розвідок, які студенти можуть використовувати під час самостійного опрацювання тем, то саме описання практичних методів краєзнавчих досліджень відсутнє, що приводить до того, студенти-краєзнавці, маючи непогану теоретичну підготовку, не мають практичного досвіду проведення краєзнавчих досліджень.

З цієї метою ми зосередили увагу на такому напрямі історико-краєзнавчих досліджень як «історія буднів», або «історія повсякденності», бо саме люди є творцями історії – всі разом і кожен зокрема. Водночас, людина формується під впливом закономірностей як історичної епохи, так і особливостей суспільно-історичних подій, традицій, культури певного регіону. Дослідження історії буднів надто повільно впроваджується у практику роботи навчальних закладів [3].

Історія буднів зайняла провідне місце в українській історіографії початку ХХІ ст. Інститутом історії України НАН України започатковано серію видань «З історії повсякденного життя в Україні», перша частина якої «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)» (К., 2010 р.) містить розділи Ольги Коляструк «Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя» та Володимира Головка «Історія повсякденності: історіографія і міждисциплінарні зв'язки»[2]. На думку О. Коляструк, «Науково-теоретичне обґрунтування історії повсякденності як новітнього напрямку в сучасній українській історіографії ще не завершилось, відповідно, оформлення її методологічного забезпечення також перебуває у процесі становлення»[1].

Німецький історик А. Людке «історію повсякденності» вважає спробою зрозуміти історію як багатогранний процес, що відтворюється і в першу чергу трансформується тими, хто одночасно є об'єктами і суб'єктами історії[3]. Повсякденний спосіб життя є суттєвим елементом динаміки суспільства. Увага істориків до повсякденності викликана тим, що, попри своє універсальне походження і призначення, вона була та залишається основою збереження культурних традицій тієї чи іншої спільноти. Правила і норми поведінки відпрацьовані і закріплені у буденному житті містять багатовіковий досвід самореалізації суспільства, що забезпечує спадкоємність поколінь. Повсякденна сфера є виразником етнічних особливостей регіону. Саме способи влаштування побуту, обряди, звичаї, стереотипи поведінки зберігають неповторний колорит життя нації загалом та окремого краю. Завданням дослідника є віднайти і відчуті в історії повсякденності те, що відтворює дух того чи іншого часу[11, с.20].

Аналіз повсякденного життя людей допоможе не тільки перелічити події та випробування, що випали на долю певного покоління, а й дасть змогу відповісти на запитання, як могла людина пристосуватися і вижити, не втратити людську гідність в екстремальних умовах революцій, голодоморів, війн, репресій, особистих втрат тощо [10, с.9]. Адже ніхто не заперечуватиме, що навіть у найважчі часи люди не тільки воювали, а й закохувалися, народжували дітей, втрачали близьких друзів тощо. Найважливішим у пошуках тем для досліджень є те, щоб добутий історичний матеріал допоміг показати ставлення людей до подій, які відбувалися, виявити регіональні особливості, прояви того чи іншого феномену в певній місцевості [4, с.15].

Нашим завданням було навчити істориків-краєзнавців практичним методам історичних досліджень. Допомогою в цьому стали вже проведені дослідження, які ми використовували як у якості пізнавального матеріалу, так і в якості прикладу дослідницької діяльності.

Участь студентів-краєзнавців у конференції, присвяченій вшануванню пам'яті жертв Голодомору, яка проходила 23 листопада 2017 р. на базі Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки, крім громадянського змісту мала велику практичну цінність із огляду на репрезентацію практичних форм і методів досліджень, які оприлюднили сумські історики і краєзнавці. Студенти на конкретних прикладах мали можливість узагальнити теоретичні знання із опрацювання документальних джерел, залучення методів анкетування, фото та відеозйомки, систематизації отриманої інформації за різними критеріями. Ці форми роботи сформуливали у студентів-краєзнавців самостійне уміння складати анкети-опитування, проводити записи свідків подій, відбір і репрезентацію отриманої інформації. Студенти мали можливість усвідомити, що для вивчення історії буденності має значення не стільки саме джерело, як методика роботи з ним. Дослідникові необхідно вловити суб'єктивне, персональне, часто глибоко приховане в окремій людині чи групі людей, які характеризують обличчя того чи іншого регіону, краю. Досліджуючи не факти участі людини в тому чи іншому процесі, а мотивацію поведінки людини чи групи людей в історичному джерелі, потрібно знайти (часто між

рядками) суб'єктивні переживання, зрозуміти пріоритетні вартості, причини, які керували людиною в цій ситуації, та регіональні чинники, що впливали на поведінку людини, примушували її поводитися саме так [7, с.24].

Наступним етапом пізнавальної діяльності стали практичні заняття, проведені на базі Сумського обласного художнього музею імені Н.Х. Онацького, під час яких студенти закріпили знання із таких форм краєзнавчої роботи як опис історичного документу, або експонату, правил оформлення історичної експозиції, методики залучення музейних матеріалів при викладанні історії України чи всесвітньої історії у загальноосвітній школі.

Набуті практичні навички студенти-краєзнавці застосували при підготовці до проведення загальноуніверситетського заходу до 85-річчя Голодомору в Україні. Першим практичним кроком для істориків став відбір матеріалів для виставки і презентації. Необхідність вирішити практичне питання за яким принципом репрезентувати наявні матеріали привели до визначення критеріїв відбору, якими стали, по-перше, матеріали загальноукраїнського змісту, по-друге, матеріали про Голодомор на Сумщині, по-третє, спогади свідків подій. Під час опрацювання матеріалів, що містили свідчення, історики-краєзнавці опанували метод складання анкети-опитування з метою отримання максимально повної інформації. Зауважимо, що вірно складена анкета-опитування має також велике значення в іншому напрямі історико-краєзнавчих досліджень – «oral history».

Дослідження ж писемних джерел передбачає застосування історико-антропологічного підходу, котрий відкриває їх широку інформаційну еластичність. Антропологічно зорієнтовані дослідження переконливо продемонстрували відмінності між питомим сенсом джерела та новими, модерними способами його інтерпретації. Такий підхід до опрацювання джерел Є. Кінан назвав методом «добування модерних смислів з передмодерних джерел»[6]. Дослідник історії буднів ХХ ст., крім того, має значно ширші можливості розширити свою джерельну базу завдяки свідченням ще живих інформаторів, тобто використати метод збору і запису інтерв'ю. Ці «усні історії» стають для нього не лише зібранням матеріалу, але й створенням нового виду емпіричного матеріалу [1].

Однак історик не завжди має унікальну змогу «задати запитання минулому». У такому разі він працює із традиційними писемними пам'ятками. Серед них пріоритетне значення посідають «его-документи» – автобіографії, мемуари, щоденники і листи. Саме вони допомагають зрозуміти людину, її вчинки у конкретній ситуації, те, що відрізняє її повсякденність від повсякденності інших [9, с.46].

Унікальну можливість самостійно побачити процес опрацювання «его-документів» студенти-краєзнавці отримали під час участі у вернісажі, присвяченому відомому українському митцеві і громадському діячеві Н.Х. Онацькому. Студенти не тільки побачили унікальні історичні документи, але й отримали інформацію стосовно їх зібрання, правил описування, зберігання, критеріїв відбору на репрезентацію і т.і. Саме такий підхід до вивчення історії окремої людини дає можливість опанувати суть історичних подій через світогляд, життя, творчість особи, безпосередньої учасниці подій, зробити виклад історії більш «гуманним», особистісним, а, таким чином, більш цікавим, що має велике значення при викладанні історії у загальноосвітній школі[11, с.67].

Підсумовуючи, наголосимо, що «Історичне краєзнавство» - один із тих курсів, що дають можливість, з одного боку, навчити практичним навичкам історико-дослідницької роботи студентів, з іншого ж боку – виховати справжніх патріотів нашої незалежної України. На нашу думку, практичні і лекційні заняття із цієї дисципліни потребують постійного контакту із краєзнавцями, працівниками музеїв та архівів. Тільки таке співробітництво надасть можливість підготувати студентів-краєзнавців до плідної пошукової і викладацької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коляструк О. А. Методологія історії повсякдення// – [Електронний ресурс]-Режимдоступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/7464/2/kolyastruk.pdf>
2. Коляструк О. Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя // Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) : Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. – К. : Інститут історії України НАН України, 2010. – (Серія “ 3 історії повсякденного життя в Україні”)- 230 с.
3. Кром М. М. Историческая антропология // [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.countries.ru/library/antropology/krom/ideas.htm/>.
4. Кунденко Я. М. Повсякденність як реалія культурної дійсності. : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. Наук/ Я. М.Кунденко– Харків, 1999.-26 с.
5. Оболенская С. История повседневности в историографии ФРГ // Одиссей. Человек в истории./ С. Оболенская– Х.,2015. – С.182–184.
6. Олабарри И. «Новая» новая история: структура большой длительности / И. Олабарри // Ойкумена: альманах сравнител. исслед. полит. ин-тов, социал.-экон. систем и цивилизаций. – Х., 2004. – Вып. 2. – С. 176-207. – [Электронный ресурс]-Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/olab_novist.php
7. Середяк А. Історія буднів як напрямок краєзнавчих досліджень // Друга наукова конференція “Історичні пам'ятки Галичини”. Львів, листопад 2002 року. / А. Середяк // – Львів, 2003.-С.23-27.

8. Удод О. Історія повсякденності : проблеми методології та джерелознавства / О. А. Удод // Історія в школах України. — 2005. — № 4. — С. 40–45.
9. Удод О. А. Психоісторичний підхід до історичних джерел / О. А. Удод // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. — 2000. — Вип. 8. — (Історія та археологія).-С.45-48.
10. Удод О. Про історію повсякденності/ О. А. Удод // Борисфен. — 2000. — № 4. — С. 9–10.
11. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні X VI–X VII ст. — К., 2002.-130 с.

REFERENCES

1. Kolyastruk O. A. Methodology of the History of Povyakdenia // - [Electronic resource] -Remove access: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/7464/2/kolyastruk.pdf>
2. Kolyastruk O. Teoretiko-metodologicheskie aspektiv vyvchennia povsyakdenного zhittya // Narisi podsyakdenного zhittya Radyanskoї Ukrainy v napu nepu (1921-1928 pp.): Collective monograph / Vidp. Ed. S.V. Kulchitsky. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. - К.: Інститут історії України НАН України, 2010. - (Серія "З історії повсякденного життя в Україні") .- 230 с.
- 3.Krom MM Historical anthropology // [Electronic resource] - Access mode: <http://www.countries.ru/library/antropology/krom/ideas.htm> /.
4. Kundenko Ya. M. Povsyakdennist yak realyu kul'turnoї diyosnosti. : Author's abstract. dis. on the basis of science. stepping cand. the philosopher. Nauk / Ya. M. Kundenko-Kharkiv, 1999.-26 p.
5. Obolenskaya S. The history of everyday life in the historiography of the Federal Republic of Germany // Odyssey. Man in history. / S. Obolenskaya-X., 2015. - P.182-184.
6. Olabarrı I. "New" new story: a structure of great duration / I. Olabarrı // Oikumena: almanac compares. Issled. polit. in-tov, social-econ. systems and civilizations. - Н., 2004. - Issue. 2. - P. 176-207. - [Electronic resource] - Access mode: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/olab_novist.php
7. Serdyak A. Історія буднів як напрямок краєзнавчих досліджень // Friend of the science conference "Historical monuments of Galicia". Lviv, leaf fall 2002. / A. Serediak // - Lviv, 2003.-С.23-27.
8. Udod O. Історія повсякденності: the problems of the methodology of that treasury / OA Udod // Istoriya in the schools of Ukraine. - 2005. - No. 4. - P. 40-45.
9. Udod OA Psychohistorical pidhid to історичних джерел / OA Udod // Вісн. Дніпропетр. un-tu. - 2000. - Vip. 8. - (Istoriya and that archeology) .- P.45-48.
10. Udod O. About історію повсякденності / OA Udod // Borisfen. - 2000. - № 4. - P. 9-10.
11. Yakovenko N. Parallelny svit. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні X VI-X VII ст. - К., 2002.-130 с.

УДК 372.48

Моцак С. І.

Кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу методичної літератури та педагогічної практики обґрунтовано основні методичні аспекти вивчення історії рідного краю. Проаналізовано вітчизняний та сучасний стан вивчення історії рідного краю в школах України.

Ключові слова: краєзнавча робота, краєзнавство, історичне краєзнавство, шкільне краєзнавство.

Моцак С.І. *Методические аспекты изучения истории родного края в общеобразовательных заведениях Украины.*

В статье на основе анализа методической литературы и педагогической практики обоснованы основные методические аспекты изучения истории родного края. Проанализированы отечественные и современные исследования изучения истории родного края в школах Украины.

Ключевые слова: краеведческая работа, краеведение, историческое краеведение, школьное краеведение.

Motsak S.I. *Methodological aspects of studying the history of the native land in general educational institutions of Ukraine.*

In the article, based on the analysis of methodological literature and pedagogical practice, the basic methodical aspects of studying the history of the native land are substantiated. The domestic and modern studies of the history of the native land in schools of Ukraine are analyzed.

Key words: regional studies, regional studies, historical local studies, school local studies.

Шкільне історичне краєзнавство – один з найважливіших засобів зв'язку навчання і виховання школярів з життям. Використання місцевих матеріалів у процесі поглиблення знань учнів з історії допомагає їм зрозуміти загальні закономірності суспільного розвитку, здобути інтерес до розширення знань, привчити їх до самостійної дослідницької роботи. Шкільне краєзнавство сприяє всебічному вивченню історії краю з найдавніших часів і до сьогодення.

Аналіз історичної, психолого-педагогічної, методичної літератури засвідчує майже півтора столітній